

три великі хвилі: перша з них була пов'язана зі створенням та використанням парової машини, друга – з виробництвом сталі та появою залізниці, третя – обумовлена появою електричної енергії та автомобіля. При цьому всі зміни певного періоду розвитку перш за все були пов'язані з радикально новими технологіями. Високі технології (біотехнологія, інформаційні технології, зв'язок, фармацевтика та ін.) характерні для четвертої та п'ятої тривалих хвиль [8, с. 35-36].

Цікавими, на нашу думку, є положення концепції німецького вченого Г.Менша, який спробував пов'язати темпи економічного зростання і циклічності з появою базових нововведень. Він довів, що нові підприємства виникають в результаті появи базових нововведень, при чому цикли розвитку обох форм взаємопов'язані між собою. Тому, коли потенціал базових нововведень вичерпується, економічного розвитку не відбувається. Настає період, за висловом Г.Менша, "технологічного пата". Перехід від одного технологічного пата до іншого призводить до розвитку промисловості [9, с. 14].

Важливе місце в дослідженні інноваційних проблем займають концепції англійських вчених К.Фрімена, Д.Кларка, Л.Суйте, які досліджували розвиток технологічних систем через дифузю нововведень. На їх думку, розповсюдження інновацій потребує певних умов та стимулювання [10, с. 14].

Таким чином, на основі узагальнення методологічних підходів щодо сутності інновацій через призму закономірностей та тенденцій соціально-економічного розвитку доведено, що адекватно відобразити перспективні напрямки

розвитку економічної системи держави можливо лише за допомогою тих моделей економічного зростання, які враховують інноваційні процеси. Прогресивний розвиток суспільства залежить від темпів економічного зростання, яке є найважливішою характеристикою суспільного виробництва у будь-яких господарських системах. Економічне зростання забезпечується створенням і використанням власного інноваційного потенціалу держави. Теоретико-методологічне обґрунтування взаємозв'язку між інноваційним розвитком та соціально-економічним зростанням дозволяє розробити і реалізувати ефективну фінансову політику будь-якої держави, зокрема й України.

1. Вернер Эбелинг, Андреас Энгель, Райнер Файстель. Физика процессов эволюции: Пер. с нем. Ю.А.Данилова. – Эдиториал УРСС, 2001. – 328 с. 2. Теория и механизм инноваций в рыночной экономике / Под ред. проф., д.э.н., академика РАН Яковца Ю.В. – М., 1997. – 183 с. 3. Бажал Ю.М. Экономическая теория технологических изменений. Навч. посіб. – К.: Заповіт, 1996. – 240 с. 4. Бартев С.А. Экономические теории и школы (история и современность): Курс лекций. – М.: Издательство БЕК, 1996, – 352 с. 5. Голиченко О.Г. Проблема регулирования экономического роста в макроэкономических моделях // Экономика и математические методы. – 2001. – Т. 37. – № 4 – С. 33-43. 6. Loyaza, Norman V. The Economics of Informal Sector: a Simple Model and Some Empirical Evidence from Latin America, Carnegie-Rochester Conference Series of Public Policy 45, 1996, p. 129-162. 7. Занг Вэй-Бин. Синергетическая экономика. / Пер. с англ. Н.В. Островской, под ред. В.В. Лебедевой и В.Н. Разжевайкина – М.: Мир, 1999. – 335 с. 8. Хэмпилтон Айан. Инновационная и корпоративная реструктуризация в мировой экономике // Проблемы теории и практики управления. – 2000. – № 6. – С. 35-36. 9. Mensch G. Stalemate in technology: Innovation overcome the depression – Cambridge, Mass.: Ballinger Pub. Co., 1979, 241 p. 10. Медынский В.Г., Скамай Л.Г. Инновационное предпринимательство: Учебное пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 589 с.

Надійшла до редколегії 18.09.2009

Л. Гайдук, канд. екон. наук, доц.,

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ПРИСКОРЕННОГО РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

В статті розглянуто фінансові аспекти формування в Україні національної інноваційної системи (НІС) у розрізі подальшого прискореного розвитку економіки, з врахуванням позитивного законодавчого досвіду інституційного забезпечення інноваційного шляху розвитку.

In article financial aspects of formation in Ukraine national innovative system (NIS) in a context of the further accelerated development of economy, taking into account positive legislative experience maintenance of an innovative way of development are considered.

На сучасному етапі для України важливе значення має впровадження механізмів подальшого прискореного розвитку економіки з врахуванням позитивного законодавчого досвіду інституційного забезпечення інноваційного шляху розвитку. Однією із основних причин, що негативно впливають на формування в Україні національної інноваційної системи (НІС), є практична відсутність взаємозв'язку і системної взаємодії її елементів.

Проблеми формування національної інноваційної системи в Україні розглянуто в працях І. Галиці [1], В. Гесця [7], А. Гуржій, Ю. Каракай, З. Петренко, Н. Вавіліної, Т. Куранди [2], В. Стадник, М. Йохни [9]. Дослідженню елементів створеної НІС України, складових механізму фінансування технологічних інновацій у розрізі запровадження нових форм фінансової підтримки інноваційного бізнесу та формування системи податкового стимулювання інновацій в умовах обмеженості бюджетних коштів та потреби фіскального збалансування присвячено праці А. Зайця [3], Р. Лукача [6], М. Стеблінського [10].

Не зважаючи на значну кількість робіт вітчизняних науковців, основні елементи створеної НІС України – науково-технічна сфера, інноваційна інфраструктура, підприємства, інтелектуальні та матеріальні ресурси функціонують ізольовано один від одного, без наявності збалансованості в цій системі, тому проблема залишається актуальною.

Метою статті є визначення фінансових аспектів подальшого прискореного розвитку інноваційної сфери України в сучасних умовах.

У більшості розвинутих країн позабюджетне фінансування наукових досліджень і розробок істотно перевищує обсяги бюджетних асигнувань у цю сферу. Так, у середньому по країнах – членах Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) – воно зросло з 55 відсотків у 1981 році до 65 – 75 відсотків на початок XXI ст. Головне джерело позабюджетних засобів – підприємницький сектор, у якому лідирують великі національні і транснаціональні корпорації.

Великі корпоративні структури розвинутих країн історично склалися як найважливіші елементи національних інноваційних систем. Саме вони, одночасно фінансуючи дослідження і втілюючи в реальні продукти і технології наукові результати і винаходи, беруть на себе економічну відповідальність за основні напрямки технологічного розвитку, на них припадає велика частина фінансування науки.

Підприємницький сектор є і залишиться в перспективі найбільшим виконавцем прикладних НДДКР як за обсягом коштів, що витрачаються, так і за кількістю зайнятих науковими дослідженнями вчених і інженерів.

В Україні основним джерелом фінансування технологічних інновацій протягом 2000-2008 років залишалися власні кошти підприємств, при цьому витрати державного бюджету на фінансування технологічних інновацій збільшувалися (табл. 1).

Слід зазначити, що економічне і технологічне домінування США, Японії і країн Європейської Співдружності засновано на наукомістких і високотехнологічних галузях

промисловості і забезпечує цим країнам політичне панування у світі. Усвідомлюючи важливість і виняткове значення інноваційної сфери діяльності, уряди цих держав перейшли до агресивної інноваційної політики за допомогою державної підтримки і спеціальних державних програм. Це дозволить зробити могутній технологічний ривок компаніям, що мають місце базування в цих державах, і забезпечить

ще більший розрив по всіх макроекономічних показниках у цих країнах у порівнянні з іншими. У зв'язку з цим стратегічне значення державної політики здобуває інноваційна діяльність компаній, змістом якої є розробка і виведення на ринок нових товарів, розробка і впровадження нових технологій, створення і застосування нових знань [11].

Таблиця 1. Джерела фінансування технологічних інновацій [8]

Рік	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
млн. грн.					
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9

Вітчизняний механізм фінансування технологічних інновацій потребує запровадження нових форм фінансової підтримки інноваційного бізнесу та формування системи податкового стимулювання інновацій.

Зауважимо, що важливим механізмом забезпечення результативності процесу дослідження, розробок та впровадження конкурентоспроможних розробок в рамках відповідних інноваційних проектів для вітчизняних суб'єктів науково-технічної діяльності має стати запровадження пільгового оподаткування пріоритетних видів інноваційної діяльності. Це є дієвим інструментом, який широко використовується в розвинених країнах світу. Податкова система повинна виступати в ролі одного із важливих інструментів інвестиційного забезпечення засад інноваційної моделі розвитку в Україні.

Слід звернути увагу на те, що постіндустріальний господарський уклад передбачає, що основну частку свого багатства країна створює не за рахунок матеріального виробництва, а за рахунок виробництва нових знань (технологій, ноу-хау, способів організації діяльності, дизайну, проектування і т. ін.), та наступної реалізації цих знань в сферах виробництва, послуг. При цьому власні потреби в продукції матеріального виробництва постіндустріальні системи здійснюють в більшій мірі за рахунок кооперування з господарськими системами решти світу. В останнє десятиріччя ХХ ст. все більш виразно формувалися нові відносини країн на світовому ринку. Так, якщо в попередній період (до 70-х років ХХ ст.) розвинуті індустріальні країни, в основному, самостійно забезпечували свої внутрішні потреби в індустріальній продукції і були основними її постачальниками на світовому ринку, то в кінці ХХ ст. Міжнародні ринки індустріальної продукції все помітніше стають полем діяльності нових індустріальних держав, в той час як традиційні лідери все виразніше концентруються на експорті особливо складної продукції матеріального виробництва.

Одночасно змінюється і характер конкуренції: у зв'язку із зростанням ролі ТНК та олігополізацією ринків, конкуренція переходить із сфери суперництва кінцевих продуктів в сферу конкуренції за інвестиції, а також в сферу боротьби за промислові стандарти. У виробництві найбільш складних, наукомістких видів продукції конкуренція все в більшій мірі замінюється координацією і співробітництвом компаній та фірм, що входять у створені ТНК конгломерати, учасники яких пов'язані між собою технологічною та господарською стратегією.

За цих умов чітко проступають такі світові тенденції розвитку інноваційної діяльності:

- ✓ проблеми освоєння технологічних інновацій в промисловості є ключовими для більшості розвинутих країн;
- ✓ інтелектуальний продукт досліджень є першоосновою виробничих інновацій, тобто сформувався вид товару як результат інтелектуальної діяльності;
- ✓ розвивається ринок технологій і ліцензій, а система охорони промислової діяльності є обов'язковим атрибутом розвинутих держав;
- ✓ виробничо-технологічний сектор світової економіки та промисловість, особливо в сфері високих технологій, стають за своїм змістом глобальними;
- ✓ розробка високих технологій, виробництво на їх основі високотехнологічної продукції (товарів, послуг), вихід з нею на світові ринки, розширення міжнародної інтеграції в цій сфері стали для більшості промислово розвинутих країн Західної Європи, США, Японії та країн Південно-Східної Азії важливою стратегічною моделлю і "локомотивом" економічного зростання [11].

В Україні зниження рівня фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) призвело до занепаду багатьох наукових шкіл, стрімкої деградації матеріально-технічної бази наукових та науково-технологічних досліджень, переважного впровадження в Україні запозичених технологій не найкращої якості, зростання ролі іноземних інвесторів, що відповідним чином відобразилося на стані впровадження інновацій на промислових підприємствах (табл. 2).

Насиченість ринків, глобальний характер пропозиції товарів та послуг спрямовують головні інструменти завоювання ринків у площину динамічної технологічної та організаційної конкуренції на основі інновацій, що знижують усі види трансформаційних і трансакційних витрат, а також створюють можливість економити ресурси в процесі експлуатації чи споживання.

Окрім того, інновації дозволяють створювати нові ринки у випадку, якщо в процесі їх реалізації вдається задовольнити нові, раніше не усвідомлені потреби. Інституційна динаміка розвинених країн у цілому формує стимули, що заохочують інвестування в нові знання та технології, що приносить економічну вигоду. Ключовим елементом інституціонального розвитку з позицій заохочення нововведень стало створення умов для розширення конкуренції як у національному, так і в глобальному масштабі. Вирішальну роль у становленні сучасного суспільства відіграла епохальна інновація – становлення

в авангардних країнах і цивілізаціях постіндустріального технологічного способу виробництва. Сьогодні процес технологічної інтеграції продовжується ще більш високими темпами і перетворюється із стійкої тенденції в глобальне економічне явище. Причини цього процесу:

✓ формування глобального фінансового і фондового ринку;

✓ заострення міжнародної конкуренції та посилення її глобального характеру;

✓ зростання масштабів економічної діяльності ТНК;

✓ вдосконалення і подальший розвиток засобів зв'язку, в тому числі, створення глобальної мережі Інтернет, застосування оптоволоконних ліній та запуск спеціальних штучних супутників Землі.

Таблиця 2. Впровадження інновацій на промислових підприємствах [8]

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	у тому числі маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво нових видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2000	14,8	1403	430	15323	631	–
2001	14,3	1421	469	19484	610	6,8
2002	14,6	1142	430	22847	520	7,0
2003	11,5	1482	606	7416	710	5,6
2004	10,0	1727	645	3978	769	5,8
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2006	10,0	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9

Застосування інноваційних чинників при формуванні стратегії розвитку в розвинутих країнах світу набуло першочергового значення, що викликано впливом наступних сучасних тенденцій розвитку світової економіки:

✓ якісний людський капітал стає найважливішою характеристикою світового інноваційного розвитку сприяючи підвищенню рівня конкурентоспроможності;

✓ роль інформаційних технологій у процесі поширення знань стає усе більш актуальною для подальшого зростання інноваційної активності;

✓ глобалізація змушує компанії конкурувати на усе більш високих рівнях технологій і в той же час стимулює процеси спеціалізації і локалізації інновацій;

✓ країни, що реалізували концепцію національної інноваційної системи (НІС) зуміли за короткий історичний період часу створити ефективні інноваційні економіки, що включають у себе механізми взаємодії держави, бізнесу, науки й освіти і досягти збільшення загальної наукоємності ВВП.

Зокрема, нові індустріальні країни збільшили наукоємність ВВП у півтора-два рази і наближаються до показників європейських країн і США; новітньою тенденцією є скорочення частки держсектора в умовах стабілізації або скорочення "державного замовлення" науці з національних бюджетів. Наукові підрозділи великих корпорацій, дрібні і середні наукоємні фірми підсилюють свої позиції в національному науково-технологічному розвитку, спираючись на створену за допомогою держави систему освіти, інфраструктуру і деякі пільги економічного характеру.

Подальший розвиток національних інноваційних систем буде спрямовано на їх об'єднання в глобальні

системи, а в перспективі – на створення світової інноваційної системи, основу якої становитимуть США, країни Євросоюзу та Азіатсько-Тихоокеанського Регіону. Звідси, викликом для України є формування національної інноваційної системи, яка спроможна не лише забезпечити високий технологічний рівень промислового розвитку, але й сприяти забезпеченню конкурентоспроможності країни та участі її в якості рівноправного партнера у світовому технологічному процесі.

1. Галиця І.О. Потенціал інноваторів: механізми використання // За ред. акад. НАН України Б.В. Букринського. – Одеса: ІПРЕД НАН України, 2005. – 288с. 2. Гуржій А. М., Каракай Ю. В., Петренко З. О., Вавіліна Н. І., Куранда Т. К. Інноваційна діяльність в Україні: Монографія. – К.: УкрІНТЕІ, 2006. – 152с. 3. Засць А. Державні засади інвестиційної політики у фінансовому секторі України // <http://www.in.gov.ua>. 4. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" № 433-IV від 16.01.2004 із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 4 листопада 2005 року N 3076-IV, від 9 лютого 2006 року N 3421-IV. 5. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку. Постанова Верховної Ради України № 916-XIV від 13.07.1999 року // Відомості Верховної Ради України, 1999, № 37, стор. 336. 6. Лук'яч Р.В. Актуальні питання державної політики у сфері інвестицій в умовах наближення глобальної економічної кризи // Науково-практичний бюлетень "Інвестиції та інноваційний розвиток". – 2008. – №1. – С.37-40. 7. Національна інноваційна система: зарубіжний досвід, стан в Україні // Аналітичні матеріали до Парламентських слухань. За ред. акад. НАН України В.М. Геєця, д.е.н. Л.І. Федулової. – Київ: НАН України, Інститут економіки та прогнозування, 2007. – 184с. 8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>. 9. Стадник В.В., Йохна М.А. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. – К.: Академвидав, 2006. – 464 с. 10. Стеблінський М.М. Державна інноваційна фінансово-кредитна установа як інструмент забезпечення реалізації державної інноваційної політики // Науково-практичний бюлетень "Інвестиції та інноваційний розвиток". – 2008. – №1. – С.31-32. 11. Стратегія інноваційного розвитку України на 2009-2018 роки та на період до 2039 року // <http://www.in.gov.ua>.

Надійшла до редколегії 18.09.2009

В. Лук'янов, здобувач

ОПТИМІЗАЦІЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

В статті досліджуються проблеми оптимізації платіжних систем в умовах глобальної фінансової кризи. Особлива увага приділена до проблем удосконалення національної платіжної системи. Сформульовані відповідні теоретичні узагальнення та рекомендації.

The article is dedicated to the problem of payment systems optimization amid the global financial crisis. Special attention is given to the issue of the national payment system improvement. There were elaborated corresponding theoretic generalizations and recommendations based on the results of research.

Платіжні системи мають особливу суспільну значимість, тому що це – ключовий компонент не лише фінан-

сової, але й ринкової інфраструктури, а отже, визначальна передумова функціонування та розширеного відтво-